

Könyvszemle

Négyszáznegyven év 1568–2008 Az Unitárius Egyház alapításának négyszáznegyvenedik évfordulóján kiadja az Erdélyi Unitárius Egyház, Kolozsvár, 2008, 256 oldal.

Négyszáznegyven év – kerek évszám, méltóságteljes évszám, noha mindössze körülbelül hét emberöltő, az emberi társadalom történetében néhány jelentős évszámot tartalmazó időintervallum, a világegyetem történetében pedig csupán egy villanás. Jézus harminchárom évéből csupán három kellett, hogy olyan fényt hagyjon az emberiségre, mely évezredekig világít, és Dávid Ferencnek sem kellett több, hogy a jézusi alapokról lefújva az évszázadok alatt rákerült port, irányjelző legyen századok fergetegében.

Az Erdélyi Unitárius Egyház 2008-ban, alapításának 440. évfordulóján legnagyobb kincsét, ezt a 440 évet ünnepelte. Ezen alkalom ünnepi és tárgyi felmutatása ez a kiadvány, a *Négyszáznegyven év* című kötet, amely összesítő jelleggel számba vesz, hitet és vallást tesz az elmúlt 440 esztendőről, különös tekintettel lévén az utóbbi 40 illetve 18 év eredményeire.

Benne tíz fejezet tanúskodik az unitarizmus eddigi életének próbaköveiről, eredményeiről történelmi adatok, valamint az egyházon belüli intézmények életének áttekintése alapján. A történelmi áttekintések mellől (egyház, iskolák, nőszövetség, ifjúság) mintegy „díszpárnán” emelhetnők ki a Dávid Ferenc munkáiból összeállított idézetek gyűjteményét, valamint az 1968 után épített és vásárolt templomok, istentiszteleti helyek és visszaigényelt iskolák színes fénykép-összeállítását.

„Négyszáznegyven év Isten és ember szolgálatában” címmel kezdődik dr. Szabó Árpád bevezetője, melyben a Tordán megfogalmazott alapelvek felvázolása után felteszi a lényeges kérdést, hogy miért számítjuk az unitárius egyház alapítását épp a tordai országgyűléstől, amikor még vallásunknak neve, egyházunknak szervezte sem volt. „A tordai országgyűlés kimondotta a szabad versenyt a hitélet területén, s az unitarizmus nem egyéb, mint szabad vizsgálódás a keresztény vallás dolgaiban, béketűrés a más nézeteket vallókkal szemben” – olvasható a válasz.

Az ünnepi kiadvány azt szeretné bemutatni, hogy a dávidferenci elvek – mint az egyistenhit, a lelkiismereti szabadság és vallási türelem – hogyan hatottak a kommunizmust átélte, majd a változás után magáralált egyház intézményei és iskolái számára „irányjelző és fejlődést biztosító” eszményeknek.

A felvezető sorokat *A hit Isten ajándéka* címmel Dávid Ferenc munkáiból összeállított idézetek követik – Isten, Szentlélek, Jézus, Biblia és Ember témájában.

Dávid Ferenc szavai hűs forrásként hatnak ma is, olvasva őket egy tiszta Jézus-követő, egy alázatos és céltudatos Isten- és emberszerető ember alakja rajzolódik ki bennük, nem kevés jótanácsot és felvilágosult gondolatot hagyva ránk: „Isten lelke, avagy titkos lehelete az életnek oka mibennünk.” „Az Újtestamentum világosan jelöli a mi megigazulásunk módját, melynek forrása Istennek szerelme.” „A hit olyan legyen, hogy szeretet által cselekedjék.” „Köszönöm az én ellenségeimnek, hogy naponként igazgatnak és kényszerítenek, hogy az Isten igéjének elmélkedésében és tanulásában foglaljam el magamat s az Atya Isten dicsőségének gazdagságát naponként inkább eszembe vehessem.”

A következő két fejezet az Erdélyi Unitárius Egyház történetét, múltját szemlélteti.

Dr. Erdő János és dr. Szabó Árpád püspökök – illetve, szerény háttérmunkásként Balázs Mihály irodalomtörténész – útjelző évszámok segítségével emelik ki a fontosabb eseményeket 2008-ig, míg Kovács Sándor történeti vázлата alcímek által teszi áttekinthetővé a 440 évet. A két történeti áttekintésben természetesen sok azonosság van, de míg az egyik jobban kifejti egy eseményt, addig a másik szűkszavúbb és fordítva – így (két megközelítési mód által) kiegészítik, árnyalják a történelmi valóságot, amelynek rekonstruálása olykor közismerten problematikus.

1555-ben Dávid Ferencet szülővárosa, Kolozsvár főlelkésznek választotta, amelyet ő a következő években a hitújítás és művelődés központjává fejlesztett. A kereszténység megromlásának legfőbb okát a Bibliától való elszakadásban látta. A reformáció szerinte nem lehet más, mint az evangéliumi kereszténység helyreállítása a szentírás alapján. A hitújítást Kálvinnal szemben örök elvnek fogta fel, s ennek a jegyében született meg és hangzott el 1566-ban az első unitárius prédikáció. Az új hitelvek termékeny földbe kerültek, 1572-től viszont már megkezdődtek az évszázadokig tartó megpróbáltatás évei, amelynek fontosabb eseményeiről is lényegretörően számol be Erdő János és Szabó Árpád összefoglalása.

Kovács Sándor – mielőtt ugyancsak Dávid Ferencsel kezdené történeti áttekintését – kifejti, hogy az európai reformáció történetében a 16. századi középkelet-európai antitrinitárius közösségek közül egyedül az erdélyi élte meg a 21.

századot. Ugyanakkor az unitárius egyház a radikális reformáció egyik hajtásának tekinthető – szemben Révész Imre tipológiájával, aki a nem reformátori egyházak kategóriájába sorolja, mert az unitárius lényegileg különbözik a Luther-Melanchton-Kálvin típusú protestantizmustól. Továbbá megtudjuk, hogy míg az Unitárius Egyház bővelkedik 16–19. századi nemzetközi történeti forrásokban is, addig a 20. század második feléről ez nem mondható el, illetőleg a közelmúltig tartó kommunista zárlat miatt is sok egyháztörténeti feladat vár a következő nemzedékekre.

Az újraindított Kolozsvári Unitárius Kollégium történetét 1993-tól 2008-ig Popa Márta igazgatónő foglalta össze. Az iskola gyökerei 1557-ig nyúlnak vissza, mikoris alapításától számítva Kolozsvár legrégebb és legnagyobb középfokú tanintézete volt. Az 1993-tól újraindult, a „múzsák és erények” szellemében felekezetre és nemre való tekintet nélkül működő iskola élére 1997-ben került Popa Márta, aki az alábbi célokba sűrítette tevékenységének lényegét – nagyrészt meg is valósítva azokat –: a hagyományok őrzése és továbbadása, a reálokztatás beindítása, önálló tanári kar kialakítása, elemi és gimnáziumi osztályok indítása, tehetségápoló körök megszervezése, a humán osztályok fejlesztése, az ösztöndíjrendszer kidolgozása, az iskola rendszabályzatának megalkotása, az iskola *Értesítőjének* megjelentetése, iskolanapok szervezése, a felszerelések bővítése stb. A 2003/2004-es tanévben valóban beindulhatott az első elemi osztály, és ugyanekkor az iskola vezetőségének kérésére a Kollégium felvette János Zsigmond erdélyi fejedelem nevét.

Az 1793-ban alapított és 1993-ban újraindított Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium történetének András Benedek általi összefoglalásából ugyancsak hasonló célok, eredmények rajzolódnak ki az olvasó előtt. András Benedek két korszakra osztja az utóbbi 15 év történetét, az egyik Fekete János igazgatóságának az ideje 2003-ig, utána pedig a teljes önállóság korszaka következik Varró Margit igazgatónő irányítása alatt. Székelykeresztúron is egyre inkább önállósodott a tanári kar, és nőtt a tanárok létszáma. A gimnázium régi és új épülete visszakerült az Unitárius Egyház birtokába. 2002-ben indítottak 5. osztályt, és az 2006/2007-es tanévben nem kevés konfliktus eredményeként, de beindult az elemi első osztály is. Ugyanakkor a teológia–angol intenzív líceumi osztály mellett megkezdte működését a természettudományok osztálya is. 2008-ban az iskola felvette a Berde Mózes Unitárius Gimnázium nevet, és a sikertörténetnek jele az is, hogy míg 1993-ban 31 diákkal indult az iskola, addig a 2007/2008-as tanévben már 317 diákot számolt.

Az unitárius nőszövetség újjászületésének történetét, szervezeti felépítését, szociális és médiatevékenységét és számos más működési területüket Asztalos

Klára nőszövetségi elnök szemlélteti. Az alapvetően „nyugdíj-korosztályú” nőszövetségi tagok leggyakoribb tevékenységei a rendszeres összejöveteleken előadók meghívása és hallgatása, kézimunkázás, közmunkázás, vendégek fogadása, évfordulók ünneplése, karácsonyi csomagok készítése, farsangi multság szervezése, öregek vasárnapja, női világinap megtartása, helyi hagyományok ápolása, kirándulások stb. Országos rendezvényük az UNOSZ évi közgyűlése és az azt követő tematikus konferencia. Érdekes jelképe a nőszövetségnek a vándorabrosz, az a hatalmas kézimunka, amely egyenlő nagyságú, az egyes nőszövetségek által hímzett-varrott háromszögekből áll. Az UNOSZ egyik legnagyobb nehézsége a pénzalapok hiánya, aminek következtében főleg hosszútávú terveit csak lassan vagy apránként tudja megvalósítani. Mivel jó célt szolgálnak, amikor embertársaikra, közösségekre fordítják szabadidejüket, képességeiket, méltó helyük van az egyházi és társadalmi élet színpadán.

Az erdélyi unitárius ifjúsági élet alakulásáról az elmúlt negyven évben Sándor Krisztinától olvashatunk összefoglaló írást. Bár az utóbbi 40 évről van szó, a szerző az 1990-es évek utánra fordít jelentős figyelmet, nem véletlenül, hiszen bő négy évtizedig hivatalosan nem létezhetett egyházi ifjúsági szervezkedés. Az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet élete is tele volt és tele van küzdelmekkel, nehézségekkel, de egy olyan mozgalomról van szó, amely a politikai-társadalmi változások óta példásan működik és ad unitárius és erdélyi magyar öntudatot fiatalok ezreinek. Az ODFIE érdemeit „objektív” adatokkal szemlélteti Sándor Krisztina összesítője, ezért hadd álljon itt egy már 32 éves vásárhelyi unitárius nő szubjektív megfogalmazása: „Az ODFIE nélkül nem lennék az, aki vagyok.” Az ODFIE az a közösség, amely évről évre kitartóan – gyakran politikai „ellenszél” nehézségeiben – megszervezi a tematikus konferenciát, a színjátészó találkozót, a nemzet- és egyháztörténeti vetélkedőt, a hitértelmező hétvégét, a versmondó és népdaléneklő versenyt, a gyermektáborokat, a vezetőképzőket és számos más értékőrző és -teremtő alkalmakat, s ezáltal az unitárius egyház egyik legigazibb tartópillére, lélekből épített kősziklájára.

Az Unitárius Egyház püspökeinek és főgondnokainak felsorolása után a kiadvány legszínesebb és egyben záró része következik az 1968 után épített/vásárolt templomok és istentiszteleti helyek, valamint az 1989 után visszaigényelt tanintézmények fényképeivel. A 2008 tavaszán Stephen Spinder amerikai fotóművész felvételeiből készült összeállítás elénk tárja az unitárius egyház helytállását, életrevalóságát biztosító templomokat, épületeket immár az alábbi településeken is, néhol kitágítva a már létező gyülekezet élettereit: Csíkszereda, Kőhalom, Nagyvárad, Szentegyháza, Barót, Marosszentgyörgy, Bencéd, Medgyes, Magyarandrásfalva, Lókod, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely, Fehéregyháza, Kobátfalva,

Déva, Gyergyószentmiklós, Erdőszentgyörgy, Marosvásárhely, Lupény, Szováta, Nyárádszereda, Kiskadács, Kolozsvár, Brassó és Székelykeresztúr. A színes képek az Erdélyi Unitárius Egyház életrealitását sugallják és azt a jövőbe vetett hitet, reményt hirdetik, amely a jézusi és dávidferenci példaadás nyomán Isten dicsőségét és az ember lelki szellemi épülését szolgálja.

E könyvrecenzió szerény megidézése a *Négyszáznegyven évnek*, hiszen az egész kötet többnyire egyenlően fontos eseményeket közöl. Kinek mi fontos? A trinitárius–antitrinitárius küzdelem? Vagy a kommunista diktatúra szorításában levő egyházi évek? A kolozsvári és székelykeresztúri unitárius iskolák önállóságaért, fejlődéséért folytatott küzdelmek? Vagy a nőszövetség nehézségei, az Ifjúsági Egylet számos eredményes rendezvénye? – A választás óhatatlanul kizárással jár. Az érdeklődés, az utánanézés jutalommal. A *Négyszáznegyven év* minden öntudatos unitáriusnak egy összefoglaló felmutatás, és minden érdeklődőnek élő lehetőség a szellemi, lelki gazdagodásra.

KOCSIS TÜNDE

Egyházi élet – Hírek

Az Egyházi Főhatóság tevékenysége

- A Főtanács által 2008 decemberében megválasztott Egyházi Képviselő Tanács január 30-án rendkívüli ülést tartott Kolozsváron – az elsőt az új felállásban. A napirendi pontok számbavétele előtt a testület tagjai bemutatkoztak, és megnevezték azokat a területeket, amelyekben szaktudásukkal, tapasztalatukkal leginkább javára lehetnek az egyháznak. Ezután a tanács munkarendjéről és -módszereiről folyt a beszélgetés, ennek rendjén határozat született az üléseken való hiányzások minősítéséről, valamint tervezet körvonalazódott a tagok helyettesítési rendszeréről.
- A legfőbb döntéshozó testület napirendjén az alábbiak szerepeltek: beszámoló a tanács mellett működő állandó bizottságok alakuló üléséről, a lelkészek állami fizetési rendszerének változása, határozat az egyházi stratégiai terv megalkotásának előkészítéséről, határozat az államvédelmi szervek egyházi életbe való beavatkozását feltáró kutatócsoport létrehozásáról, a 2009. évi ülésezési terv, eseménynaptár és egyházi kiadói terv elfogadása, valamint a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának időszerű ügyei.

Egyházköri munka

- A gondnok-presbiteri értekezletekre az Egyházi Képviselő Tanács januári döntése értelmében ez évben nem a megszokott tavaszi időszakban, hanem ősszel kerül sor, október 19–25. között. A tanács a találkozókát idén nemcsak a szervezési és formai keretek megváltoztatásával, hanem a tartalmi vonatkozások megújításával is eredményesebbé kívánja tenni.

Lelkészképzés

- A teológiai hallgatók a januári vizsgaidőszakban tették le I. félévi vizsgáikat. A sikeresen vizsgázók közül tanulmányi eredményeivel Bodor Emese (IV. évf., 9,37), Csécs Márton (IV. évf., 9,50), Tófalvi Tamás (IV. évf., 9,50), Mátéfi Tímea (II. évf., 9,45), Molnár Imola (II. évf., 9,27), Szász Tünde (I. évf., 9,09) és Timár Zsolt (I. évf., 9,27) emelkedett ki, a többiek nem érték el a 9-es általános érdemjegyet. Az Egyházi Képviselő Tanács a 2008–2009-es tanévben is tanulmányi és segély-ösztöndíjat biztosít a hallgatóknak: előbbi a vizsgaeredmények, utóbbi